

Sorbus intermedia E - oxel E

Välkänt vindtåligt medelstort träd med fina odlingsegenskaper

KORT VÄXTBESKRIVNING

Växtnamn: Sorbus intermedia E - oxel E

Härdighet: Zon 1-5(6)

Växtsätt: Medelstort träd med rund tätt förgrenad krona, relativt gles krona.
Ingen genomgående stam. Höjd 10-15 m.

Blomning: Vita blommor i maj-juni

Frukt: Orangeröda bär.

Blad: Grågröna blad

Växtplats: Sol-halvskugga. Välldränerad jord.

Användning: Lämplig som gatu- och stadsträd på platser med gott om utrymme samt för plantering i landskapet. Vanlig till klippta häckar, men den bästa oxeltypen för häckar är *S. mougeotii* E (häckoxel) som är motståndskraftig mot skorv och har en bättre förgrening.

Övrigt: Tål vind, salt och torka. Skorvkänslig. Ett bättre alternativ till häck (både friväxande och klippta) är *S. mougeotii* E eller *S. austriaca* E.

E-merit: Enhetlig. Arttypisk. Svensk frökälla.

Ursprung: Frökällor utvalda av Tomas Lagerström, Projekt Svenska Frökällor, SLU, Ultuna.
Ingående frökällor: fk Bockaskede, fk Björsäter, fk Norrköping, fk Rosendal, fk Väsby.

UTFÖRLIG VÄXTBESKRIVNING

Bakgrund/ursprung

Oxeln har sin utbredning runt södra Östersjön i de baltiska länderna, Bornholm och i Danmark med centrum i södra Sverige. Oxelns nuvarande naturliga förekomster domineras av dungar och solitärer på steniga stränder och ängsbackar. Den har också spridits med fåglars hjälp från plantering vid gårdar och torpställen.

Beskrivning

Oxeln är ett relativt långsamväxande träd, som med tiden vanligen utvecklas till ett 10-15(20) m högt bredkronigt träd med överhängande krona. Träden blir sällan äldre än 100-150 år. Oxeln har en kort tjock jämn stamcylinder, som plötsligt övergår i en mångstammig, lågt ansatt krona. Den korta stammen kan bli mycket grov. Oxeln bildar mycket sällan genomgående stam, vilket bör observeras och åtgärdas med uppbyggnadsbeskränning inte bara i plantskolan utan framförallt när trädet slutligen kommit på plats.

Skotten är rödbrungröna, lätt filthåriga med strödda knoppar. Knoppfjällen är rödgröna, lätt ulligt filthåriga. Skott och grenar i övrigt grå. Bark, länge slät, senare oregelbundet, tunt avflagnande.

Bladen är vid utsprickning vackert silvergrå, senare blankt mörkgröna, under tätt gråfiltiga med karakteristisk gulorange skiftning. De är 5-12 cm långa, omvänt, brett äggformade, grunt parflikiga, sågade. Flikarna är rundade med mittnerven mer centrerad, i motsats till häckoxeln.

Höstfärgning vanligen svagt gulorange. Blommor i slutet av maj i gulvita, toppställda kvastar.

Blommorna ca 1 cm i Ø, har en obehaglig lukt, typisk för oxel och rönn. Fruktarna, som mognar mycket sent i oktober är brett ovala ca 1,2 cm långa och orangeröda. Oxel har mycket ojämn fruktsättning och drabbas dessutom ofta av omfattande kartfall. Prydnadsvärdet framstår som relativt litet vid en jämförelse med häckoxel och österrikisk oxel. Fruktarna är omtyckta av trastar och sidensvans.

Växtplats

Oxeln är en ljusfördragande växt, med tolerans för extremt exponerande lägen. Den är mycket vindtålig och har hög salttolerans. Få träd har så låg vattenkonsumtion som oxel. Bl a dessa egenskaper har gjort oxeln till ett mycket omtyckt stads- och gatuträd. Oxeln är dessvärre skorvkänslig, vilket bl a vid svårare angrepp leder till tidigt lövfall och missfärgade frukter.

Oxeln är anspråkslös, vad gäller markförhållanden, men liksom flertalet rosväxter tål den inte allt för tät och fuktig mark. Oxel är bra som gatuträd även om det krävs lite extra arbete för att få en hög krona och att kronan med tiden kan bli lite för bred. I många delar av landet är oxeln ett mycket vanligt vårdträd. Härdig i zon 5-6.

Användning

Oxeln är också ett mycket bra träd som rumsavgränsare t ex runt gårdar, parker eller kyrkogårdar, speciellt samplanterad med häckplantor av häckoxel eller vanlig oxel. Oxel är också bra till klippta, högre häckar. I plantskolorna förekommer oxel i följande planttyper: häck, ungräd, friväxande träd och alléträd.

Förökning

Oxel förökas med frö som efter 3-4 månaders stratifiering sås tidigt på våren. Under beteckningen Sorbus intermedia E ingår från 2015 fem olika frökällor:
FK ROSENDAL - en 100-årig planterad enhet i Uppsala
FK NORRKÖPING - en 35-årig planterad enhet i Norrköping
FK BOCKASKEDE - ett mycket intressant större naturbestånd i Skaraborgs län.
FK BJÖRSÄTER – en allé i Västergötland från planterad i början av 1900-talet
FK VÄSBY – en allé utanför Höganäs i Skåne, planterad ca 1915.
De två förstnämnda frökällorna finns även representerade i fröplantager.

Övrigt

Etableringsbeskrivning

Växtbeskrivning/källa

Tomas Lagerström, SLU/Ultuna
Publicerad i Gröna Fakta B12/1993, Växter för framtiden II. Movium/SLU.
Tillägg angående frökällor 2015 – G. Holm

Litteratur:

Bean, W.J., Trees & Shrubs hardy in the British isles Vol 4 eight edition 1976-80.
Lagerberg, T. Kompendium i trädkännedom omarb. 1972.
Nitzelius, T., Boken om träd 1958.